

İslamî finansta paradigma değişikliği - 1

YUSUF VARLI

Ülkemizin yoğun siyasî ve politik gündemi içerisinde kendisine yer bulamayan ekonomi ve finans konuları, aslında gündemin arka planını belirlemesi hasebiyle oldukça önem arz etmektedir. Türkiye'nin ekonomik ve finansal gelişimini etkileyecek konuların ikincil planda kalması, bölgesel bir güç ve küresel bir aktör olma iddiasını adeta sınırlamaktadır. Bu durum, başta Cumhurbaşkanı Erdoğan olmak üzere devlet yönetiminin tepe noktalarında sıklıkla ifade edilmektedir. Cumhurbaşkanı'nın son yıllarda gündeme taşıdığı "yerli" ve "milli" kavramları ile ülkemizin mevcut ekonomik modelini de yeni bir yöne kavuşturmayı amaçladığı aşikârdır. Özellikle faiz tartışmaları üzerinden yeni ekonomik ve finansal yapıların gerekliliğini tartışmaya açan Cumhurbaşkanı, İslamî finans başta olmak üzere alternatif finansal sistemlerin ülkemizde ve dünyada gelişmesi gerektiğini sıklıkla vurgulamaktadır. Cumhurbaşkanlığı seviyesindeki bu hassasiyetin ve yönlendirmenin hayata geçirilebilmesi için öncelikle günümüzdeki İslamî finans paradigmasının değişmesi gerekmektedir. Zira mevcut konvansiyonel finansal sisteme benzer şekilde finansal varlıkların yaklaşık %80'ini bankacılığın oluşturduğu ve bankacılık içerisinde de risk paylaşımına dayalı enstrümanların oranının sadece %10 civarında olduğu bugünkü İslamî

finansal sisteminin, mevcut küresel finansal piyasalara yeni bir model sunabilmesi oldukça zor gözükmektedir.

Ayrıca, 2 trilyon doların üzerindeki bir büyüklüğe rağmen dünyadaki finansal varlıkların sadece %1'ine sahip İslamî finans kurumlarının özellikle son yıllarda düşen petrol fiyatları neticesinde büyüme trendlerini koruyamaması da dikkat çekicidir. Benzer durum Türkiye için de geçerlidir. Ülkemizdeki katılım bankalarının büyüklüğünün bankacılık sektörüne oranı, 2003 yılından bu yana geçen süreçte yaklaşık 2 kat artarak %5 seviyesine ulaşırken, son yıllarda belirgin bir artış yaşanmamıştır. Kamu bankalarının da dâhil olması ile bu oranda ufak çaplı bir yükselme gözleniyor olsa da yapısal bir artış beklemenin zor olduğu gözükmektedir.

İslamî finansın yatay seyrinin kırılabilmesi ve kendine has bir kriz ile karşı karşıya kalmaması adına günümüzdeki yaklaşımının ve temellerinin değişmesi gerekmektedir. Bu değişiklikler için yeni uygulamaların ve ürünlerin geliştirilmesinin veyahut ülkemizde de olduğu gibi yeni kurumların dâhil olmasının yanı sıra öncelikli olarak daha kökten ve öze dair yeni söylemler ve faaliyetler hayata geçirilmelidir. Yeni paradigma için İslamî finanstaki temel altyapı sorunları ve buna bağlı olarak üstyapıdaki problemler üzerinde derinlemesine tartışılmalı ve ortaya çıkacak tabloya göre yeni uygulamalar ve yapılar hayata geçirilmelidir. Bu yazı, bahsi geçen yeni paradigmanın ortaya çıkması için gereken tartışmalara bir nebze de olsa katkı yapmak amacıyla kaleme alınmıştır. Öncelikle değinmek gerekir ki, isimlendirme noktasındaki tartışmalarının nihayete erdirilmesi, paradigma değişikliği için önemli bir adım olacaktır. Yaygın olarak kullanılan şekli ile İslamî finans, adından da anlaşılacağı üzere İslamî olan bir finansal sistemi ifade etmektedir. Hâlbuki asıl amacın İslamileştirme değil, İslamlaştırma olması gerekmektedir. Bu sebeple, isimlendirme olarak "İslamî Finans" yerine "İslam Finansı"

kavramı daha doğru bir kullanım olacaktır. İsimlendirme konusunda atılacak bu adımın ardından sistemin dayanak noktalarının da İslam ile ilişkiselliği sorgulanmalıdır. Bu minvalde ortaya konacak modelin, referans noktası da dâhil olmak üzere tümüyle İslamî kurallara uygun bir biçimde oluşturulması gerekmektedir. Örneğin çoğu ülkede İslamî denilen bankacılık, konvansiyonel bir mevzuat içerisindeki özel maddeler ile işletilmektedir. Hâlbuki ayrı bir mevzuat olmadan, tam manasıyla İslamlaştırılmış bir bankacılıktan bahsedilemez. Benzer bir durum, sermaye piyasaları için de geçerlidir. Mevcut finansal sistemin İslamlaştırılması bazı durumlarda yeniden ve orijinal bir model kurmayı gerektirirken, bazı durumlarda ise var olan üzerinde yapılacak ufak değişiklikler ile mümkün olabilir.

Ayrıca, günümüzde uygulanan hâli ile bu sisteme "İslamî" demenin çok da doğru bir kullanım olmadığı açıktır. Konvansiyonel finans sisteme bir karşı duruş olarak ifade edilen "Faizsiz Finans" isimlendirmesi de istenilen modeli tam olarak karşılamamaktadır. "Paylaşım", "Katılım" veya "Ortaklık" kavramlarına dayalı bir model ve bu şekilde bir isimlendirme, asıl maksadı karşılaması sebebiyle daha kullanışlı olacaktır. Türkiye özelinde de, Katılım bankaları ve bankacılığı isimlendirmesinde "Katılım" kelimesinin karşıladığı anlam ne kadar uygun ise, "Banka" ifadesinin kullanımının bir o kadar eksik olduğu da ifade edilebilir. Banka kelimesinin çağrıştırdığı negatif sayılabilecek anlamları değiştirmek neredeyse imkânsız olduğuna göre başka seçenekler üretilerek kullanımı yaygınlaştırılabilir. Böylece, toplum nezdinde her iki bankacılık türünün birbiri ile benzeştiği algısı bir nebze de olsa azaltılabilir.

Elbette bu tartışmalar tek köşe yazısına sığmayacak kadar uzun bir hacmi sahip. Dolayısıyla zorunlu olarak şimdilik yazıyı burada iktifa edip sonraki yazıda tartışmayı genişletmeye devam edeceğim.